

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного університету «Львівська політехніка»
доктору юридичних наук, професору Олексію ГУМІНУ
79013, м. Львів, вул. Степана Бандери, 12

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата юридичних наук Скреклі Лесі Іванівни
на дисертацію Олійник Христини Василівни
«Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку,
розв'язування та ведення агресивної війни»,
поданої на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 Право

Актуальність теми, обраної для дисертаційного дослідження. Ще декілька років тому загроза миру та безпеці людства здавалася перебільшеною, а відтак ні теорія, ні правозастосовна практика не були готові до застосування норм про збройну агресію. Втім анексія АРК, самопроголошення так званих ЛНР та ДНР, та зрештою, ведення повномасштабної війни Російської Федерації проти України знову породили запит на дослідження у напрямку кримінально-правової охорони суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності держави. Тому з 2014 року Україна має справу з правовими викликами щодо кваліфікації та притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення дій, які полягають у пропаганді, плануванні, підготовці, розв'язуванні та веденні агресивної війни. Цілий ряд аспектів проблеми потребує нових підходів, багато з них виявилось взагалі недослідженими. Це, зокрема, стосується питання щодо визначення форм пропаганди агресивної війни; співвідношення понять «планування» та «підготовка» до агресивної війни; «воєнний конфлікт» та «збройний конфлікт». Більше того, у правозастосовній діяльності немає єдиного підходу щодо кваліфікації проявів агресії, оскільки такі дії нерідко отримують кримінально-правову оцінку за іншими статтями КК України.

Таким чином, злободенність дослідження теоретичних проблем кримінальної відповідальності за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни обумовлена цілим рядом факторів, які загалом достатньо висвітлені у вступі до дисертації Х.В. Олійник та впливають із усього змісту її праці. У цілому це дає підстави стверджувати про актуальність дисертаційного дослідження «Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації Х.В. Олійник «Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни» визначається рецензентом як належний. Підставою для такого висновку є:

- значний обсяг теоретичних матеріалів, зібраних та опрацьованих дисертанткою у ході підготовки цього дослідження. Авторка використала 394 джерел, які прямо і безпосередньо стосуються теми дослідження, або ж дотичні до неї. Досягнення та напрацювання своїх попередників Х.В. Олійник використовує творчо - не лише посилається на них, але й аналізує, звертає увагу на сильні сторони раніше проведених досліджень та критикує ті положення, які вважає сумнівними, суперечливими, недостатньо аргументованими. Водночас, вона розвиває та вдосконалює ряд вже висловлених у літературі позицій;

- використання широкого спектра наукових методів дослідження. Авторка декларує використання і дійсно послуговується багатьма загальнонауковими та спеціальними науковими методами пізнання обраного предмета. Зокрема, встановлення змісту та обсягу сформульованих у законі кримінально-правових понять, які стосуються відповідальності за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни;

- належна емпірична база дослідження, яку становлять матеріалами судової практики різних регіонів України з Єдиного державного реєстру судових рішень України (проаналізовано 45 вироків судів у справах про злочини, які полягають у пропаганді, плануванні, підготовці, розв'язуванні та веденні агресивної війни). У роботі застосовано аналіз звітності основних показників роботи органів досудового розслідування, підготовленого Генеральною прокуратурою України протягом 2017-2020 рр. та дані Державної судової адміністрації України впродовж 2017–2020 рр. Окрім того використано результати власного соціологічного опитування працівників правоохоронних органів і суддів (всього 250 осіб).

Загалом, твердження авторки дисертації, її аргументація виглядають переконливими. Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, належно показують, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, не розроблені в науці, перспективні для дослідження.

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Належна обґрунтованість та достовірність отриманих результатів, висновків і пропозицій забезпечена широкою джерельною базою проведеного дослідження, опрацюванням значної кількості емпіричних матеріалів, використанням різноманітних методичних прийомів аналізу поставлених проблем, а також тим, що до однакових висновків приводить аналіз різних аспектів досліджуваної проблематики.

Свідченням достовірності наукових результатів дисертаційного дослідження Х.В. Олійник «Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни» є проведена апробація відповідних матеріалів. Дисертантка оприлюднила свої ідеї (які згодом були акумульовані у дисертації) у періодичних виданнях та збірках наукових праць. З теми дисертації є достатня кількість публікацій. Результати дослідження доповідалися на наукових конференціях, причому, протягом кількох років.

Новизна положень, які виносяться на захист. Наукові результати, отримані в результаті дослідження за темою «Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни», дисертантка вважає новими, оскільки її робота є одним із перших в Україні комплексних досліджень цього напрямку. Вона містить або цілком оригінальні ідеї, висновки, пропозиції, які Х.В. Олійник висунула та обґрунтувала вперше в українській кримінально-правовій науці, або ж становлять собою удосконалення та розвиток раніше висунутих в літературі теоретичних положень, підходів.

Аналіз дисертації та публікацій її авторки дає підставу погодитися з наявністю наукової новизни та визнати важливість для юридичної практики положень, які обґрунтовані у рецензованій праці та висуваються на захист.

Серед наукових ідей, які привернули увагу рецензента і за розробку яких дисертантка заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії, слід окремо вказати на такі:

- пропозиція відмовитись від використання поняття «воєнний конфлікт» у ст.436 та ст.437 КК України задля забезпечення єдності термінології та системного підходу до її вживання, а також увідповіднення до норм міжнародного права;

- висновок, що використання у диспозиції ч.1 ст.437 КК України юридичних конструкцій «планування» та «участь у змові, що спрямована на вчинення таких дій» є зайвим, оскільки вони охоплюються поняттям підготовки, яка є більш ширшою за змістом та обсягом і виступають її формою;

- думка щодо наявності помилок, які допускають правозастосовні органи при здійсненні кримінально-правової кваліфікації злочинів, які полягають у пропаганді, плануванні, підготовці, розв'язуванні та веденні агресивної війни, а саме: «надлишкове» застосування статей КК України (випадки, коли злочинні дії, які полягають у веденні агресивної війни кваліфікують ще й за іншими статтями КК України); «підміна» статей

кримінального закону (невірний вибір норми для кваліфікації злочину); невизнання наявності складу кримінального правопорушення в діяннях;

- питання щодо формування змісту ст.436 КК України. Запропоновано внести відповідні зміни у вказану статтю, а саме: «Публічні заклики до агресивної війни або до розв'язування збройного конфлікту міжнародного характеру, а також виготовлення чи зберігання матеріалів із закликами до вчинення таких дій з метою їх розповсюдження або розповсюдження таких матеріалів»;

- міркування, що ведення агресивної війни чи воєнного конфлікту не може обмежуватись лише управлінськими діями, оскільки насильницьке захоплення частини території іншої держави, є можливим із використанням силового блоку, тобто безпосередньою участю у веденні бойових дій;

- положення про порушення правил при конструюванні санкції статті, яка встановлює кримінально-правову заборону пропаганди війни, оскільки за посягання «спорідненої» небезпечності фактично встановлені різні покарання.

У дисертації Х.В. Олійник «Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни» також висловлено цілий ряд інших положень, висновків, пропозицій, які є оригінальними, становлять собою розвиток або вдосконалення ідей, що стосуються проблеми відповідальності за відповідні посягання у кримінальному праві України.

Повнота викладу положень дисертації в роботах, опублікованих авторкою. Матеріали дисертаційного дослідження достатньо викладені в опублікованих працях дисертантки. У публікаціях відображені всі розділи дисертаційного дослідження.

Важливість одержаних автором дисертації результатів для юридичної науки, правозастосовної та правотворчої практики та рекомендації щодо їхнього використання. Висновки здобувачки наукового

ступеня щодо значущості її дослідження для науки і практики видаються правомірними.

Дисертація Х.В. Олійник містить вагомі результати, які розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для науки кримінального права України. Викладені в цьому дослідженні наукові положення заповнюють ряд прогалів, які існували в теорії кримінального права, є основою для подальших наукових пошуків, вдосконалення практики правозастосування, юридичної освіти. Таким чином, найбільш важливі наукові та практичні результати дослідження мають різнопланове значення для юридичної науки та практики і можуть бути використані так:

у правотворчості – для вдосконалення кримінального законодавства України в частині регламентації відповідальності за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни;

- у правозастосовній практиці – під час здійснення кримінально-правової оцінки злочинних діянь, які полягають у пропаганді, плануванні, підготовці, розв'язуванні та веденні агресивної війни;

- навчальному процесі – у рамках викладання кримінального права та відповідних спецкурсів;

- у науково-практичній діяльності – при подальшому правовому дослідженні питань кримінальної відповідальності за вчинення відповідних посягань.

Зауваження, побажання, інші критичні міркування щодо дисертації Х.В. Олійник «Кримінальна відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни». Серед них є застереження загального характеру, які стосуються роботи в цілому, та конкретні – щодо вирішення окремих питань.

1.Заслуговує на позитивну оцінку дослідження автора щодо відповідальності за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни у пам'ятках українського кримінального права. Для цього автор звернувся до відомих історико-правових джерел, які були властиві українським землям та українським державним утворенням: Руська

правда – Литовські статuti – Соборне уложення 1649 р. – Права, за якими судиться малоросійський народ 1743 р. - Уложення про покарання кримінальні та виправні 1845 р. – Кримінальне уложення 1903 р. – радянське кримінальне законодавство. Звичайно, що це традиційний підхід, але чи виправданий?

Той факт, що чинне українське кримінальне законодавство походить від радянського та російського імперського кримінального законодавства, навряд чи може слугувати виправданням тому, що історична складова сучасних українських кримінально-правових досліджень зводиться, зазвичай, до аналізу пам'яток права саме Російської імперії та більш давніх правових документів. Нерідко забувається, що значні за обсягом території сучасної України перебували у складі інших держав, тут діяли нормативно-правові акти, вивчення яких може примусити вітчизняних дослідників по-новому подивитися на історію українського кримінального права.

Аналізуючи кримінальну відповідальність за пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни в пам'ятках українського кримінального права, автор зосередилась виключно на пошуку норм про такі посягання. Втім варто було з'ясувати також хто може бути суб'єктом аналізованих злочинів, з якого віку наступала відповідальність за вчинення відповідних дій.

2. На с.163 дослідження дисертантка звертає увагу на порушення правил (вимог) при конструюванні санкцій аналізованих кримінально-правових норм. Також звертає увагу на відсутність системного підходу законотворця у їх побудові, оскільки за посягання «спорідненої» небезпечності фактично встановлені різні покарання. Втім, автор не зазначає, яке покарання слід встановити. А тому така позиція виглядає не до кінця обгрунтованою.

3. Цікавим було б почути від дисертантки ставлення її до можливості застосування заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб за вчинення їх уповноваженою особою від імені та в інтересах юридичної особи злочинів, передбачених ст.436 та ст.437 КК України. Видається, істотне

розширення кола кримінальних правопорушень в цій сфері, за які можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб, дозволило б більш ефективно протидіяти проявам пропаганди війни чи її ведення в Україні.

4. Варто було б квінтесенцію розмежування суміжних складів злочинів, а також складів злочинів, передбачених конкуруючими нормами, викласти у таблиці, де показати коротко спільні та, головне, розмежувальні ознаки.

5. У цілому відзначаю позитивний аспект дисертації, який стосується системного аналізу вироків судів, постановлених в Україні у справах про пропаганду, планування, підготовку, розв'язування та ведення агресивної війни. Адже Х.В. Олійник не лише обмежилася цитуванням проаналізованих судових вироків на сторінках дисертації, а й зробила їх аналіз. Це дозволило звернути увагу на ті проблемні питання, які виникають під час ухвалення вироків у справах досліджуваної категорії, а також слугувало підґрунтям для наукових результатів, отриманих у цьому дослідженні. Проте слід звернути увагу на такі моменти. Як вказано у вступі дисертації, емпіричною основою роботи є результати вивчення 45 вироків, постановлених судами України за ст.436 та ст.437 КК України. Проте виникає питання: за якими критеріями була зроблена така вибірка вироків судів? І чи достатньо для того, щоб запропонувати конкретні рекомендації для судової практики аналіз лише 45 проаналізованих вироків судів?

Наведені вище міркування, поставлені запитання є підставою для дискусії в ході захисту, свідчать про складність проблеми та дискусійність підходів до її вирішення. Вони не змінюють загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому. Виходячи з викладеного вище, можна стверджувати, що вказана дисертація містить висунуті здобувачем науково обґрунтовані теоретичні результати, наукові положення, а також характеризується єдністю змісту і свідчить про

